Опорний конспект · 1.12. Чергування голосних і приголосних звуків

Українська мова · Підготовка до НМТ · Розділ 1. Фонетика. Графіка

1. Головне правило: о, е ↔ і

У **відкритому** складі — **о, е**, у **закритому** — **і**: кінь — коня · ніч — ночі · стіл — стола · сіл — село · гір — гора.

Словотворення: воля — вільний · робота — робітник. Перед подовженим приголосним склад теж закритий: **сіллю · ніччю · Запоріжжя**.

2. Коли чергування НЕ відбувається

Випадок	Приклади
голосний **вставний / випадний**	вікно — вікон · сон — сну
групи **-ор-, -ер-, -ов-**	торг · смерть · вовк
повноголосся -оро-, -оло-, -ере-, -еле-	город · мороз · сторож · волос · берег
родовий мн. на **-енн(я)**; абревіатури	значень · соцстрах · спецвипуск
запозичення; суфікси -ор, -ер, -тель	агроном · диплом · шофер · учитель

Відхилення: **і** буває й у відкритому складі — гребінець (гребінця), дзвінок (дзвінка), борід — борідка.

3. Нуль звука · е ↔ о після ж, ч, ш, щ, дж, й

нуль звука голосний зникає, **і не з’являється**: сон — сну · день — дня · вітер — вітру.

ніч — ночі (чергування) ≠ сон — сну (випадний).

е — перед м’яким, складом з е, и	о — перед твердим, складом з а, о, у
женити · шести · четвертий · вечеря	жонатий · шостий · чотири · вечори

Винятки: жерло, черга, червоний, щедрий (е); чорнило, чорниці (о).

4. Дієслівні корені

Чергування	Приклади
о — а	гонити — ганяти · допомогти — допомагати
е — і	замести — замітати · зберегти — зберігати
е — и — і	беру — брати — збирати — збір · вибирати — вибір

5. Приголосні: три ряди

Ряд	Приклади
г — ж — з	нога — ніжка — нозі · друг — друзі
к — ч — ц	рука — ручка — руці · квітка — квітці
х — ш — с	вухо — вушко — вусі · кожух — кожусі

ж, ч, ш перед -к-, -ок, -ин-; у кличному (друже, козаче); у дієсловах (бережу, печу).

з, ц, с у давальному й місцевому відмінках: дузі, квітці, свасі, у вусі.

Перед -ськ(ий), -ств(о) — тема 1.11: Прага — празький, Кременчук — кременчуцький.

6. Приголосні в дієсловах · пастки

Пара	Форма «я»
д — дж · зд — ждж	водити — воджу · їздити — їжджу
т — ч · ст — щ	летіти — лечу · пустити — пущу
з — ж · с — ш	возити — вожу · носити — ношу
к — ч · г — ж	пекти — печу · могти — можу
губний **+ л**	любити — люблю, люблять

- II дієвідміна — **лише 1 ос. одн.**: ходжу, але ходиш;
- губні + л — **1 ос. одн. і 3 ос. мн.**: люблю, люблять;
- I дієвідміна — в усіх особах: кажу, кажеш, кажуть;
- помилки: «моріз», «сін», «на ногі», «водю».